Ålands landskapsregering

Asiakirjan nimi	Kirjeen nro
LAUSUNTO	15 S1
Asian nro	Päiväys
ÅLR 2025/2557	15.4.2025

Viite
Teidän 2.4.2025 saapunut lausuntopyyntönne
HE 210/2024 vp

Yhteyshenkilö
Otto Ilmonen, +358 (0)18 25000 (vaihde)
otto.ilmonen@regeringen.ax

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

FI-00102 EDUSKUNTA

StV@eduskunta.fi

Asia

Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta, HE 210/2024 vp

Taustaa

Maakunnan hallitus sai 2.4.2025 valtakunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalta lausuntopyynnön koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta (RP 210/2024 vp).

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettuun lakiin siltä osin kuin se koskee valmiutta, varautumista sekä häiriötilanteiden hoitamista normaalioloissa ja poikkeusoloissa.

Lainsäädäntövalta

Hallituksen esitys koskee sekä Ahvenanmaan että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia oikeudenaloja. Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 1 kohdan mukaan maakunnan hallitus ja sen alaiset viranomaiset ja lain 18 §:n 4 kohdan mukaan kuntien hallinto kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan.

Itsehallintolain esitöissä (HE 73/1990 vp) poikkeusoloihin varautumisesta todetaan, että poikkeusoloihin varautumista koskeva lainsäädäntö kuuluu ehdotuksen mukaan voimassa olevan lain tapaan valtakunnan toimielimille. Säännöksen on kuitenkin tarkoitus koskea vain varsinaista poikkeuslainsäädäntöä, joka poikkeuksellisten olosuhteiden takia vaatii puuttumista kansalaisten yleisiin oikeuksiin tai elinkeinoelämän kattavaa sääntelyä. Tämä kohta ei koske esimerkiksi elinkeinoelämän sääntelyä normaaliolojen tuotantohäiriöiden yhteydessä.

Yleinen järjestys ja turvallisuus sekä palo- ja pelastustoimi kuuluvat 18 §:n 6 kohdan mukaan maakunnan lainsäädäntövaltaan. Itsehallintolain 27 §:n 34 kohdan mukaan valmius poikkeusolojen varalta, valtion turvallisuuden varmistaminen, puolustus- ja rajavartiolaitos sekä merivartiosto ja puolustustila kuuluvat valtakunnan toimivaltaan samoin kuin väestönsuojelu lain 27 §:n 28 mukaan.

Itsehallintolain 18 §:n 12 kohdan mukaan maakunnalla on toimivalta asioissa, jotka koskevat terveyden- ja sairaanhoitoa 27 §:n 24, 29 ja 30 kohdassa säädetyin poikkeuksin. Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat 27 §:n 24 kohdan mukainen hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen ja 29 kohdan mukaiset ihmisten tarttuvia tauteja, kastrointia ja sterilointia, raskauden keskeyttämistä, keinohedelmöitystä ja oikeuslääketieteellisiä tutkimuksia koskevat asiat sekä 30 kohdan mukaiset terveyden- ja sairaanhoidon piirissä toimivien kelpoisuusvaatimuksia, apteekkilaitosta, lääkkeitä ja lääkkeenomaisia tuotteita, huumaavia aineita sekä myrkkyjen valmistamista ja niiden käyttötarkoituksen vahvistamista koskevat asiat.

Sosiaalihuoltoa koskeva lainsäädäntövalta kuuluu Ahvenanmaalle itsehallintolain 18 §:n 13 kohdan mukaan.

Maakunnan hallituksen lausunto

Lainsäädäntövallan perusteella Ahvenanmaalla on lainsäädäntövalta ja hallintotoimivalta terveydenhuoltoa ja sosiaalihuoltoa koskevissa asioissa, ja maakunta vastaa häiriötilanteiden johtamisesta ja hoitamisesta lainsäädäntövaltansa puitteissa. Tämä tarkoittaa sitä, että maakunnan terveydenhuoltoviranomainen Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) järjestää maakunnan julkisen terveydenhuollon. Asiasta säädetään terveydenhuoltoa koskevassa maakuntalaissa (landskapslagen [2011:114] om hälso- och sjukvård). Sosiaalihuollon järjestämisestä vastaavat Ahvenanmaan kunnat, ja asiasta säädetään sosiaalihuoltoa koskevassa maakuntalaissa (landskapslagen [2020:12] om socialvård). Sosiaalihuollon järjestämisestä Ahvenanmaalla säädetään myös sosiaalihuollon hallinnosta ja valvonnasta Ahvenanmaalla annetussa maakuntalaissa (landskapslagen [2020:13] om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland). Lisäksi sovelletaan myös sosiaali- ja terveydenhuoltoalan erityislainsäädäntöä. Valtakunta taas vastaa poikkeusoloihin varautumisesta, mutta se ei voi säätää lailla velvoitteita maakunnan hallitukselle tai sen alaisille viranomaisille.

Lakiehdotuksessa ehdotetaan, että yliopistollisia sairaaloita ylläpitävien hyvinvointialueiden viranhaltijat saisivat sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisvastuuta yhteistyöalueittain tai kansallisesti, jos se on tarpeen häiriötilanteen laajuuden tai kiireellisyyden takia. Ensinnäkin maakunnan hallitus toteaa, että valtakunnassa tehty sosiaali- ja terveydenhuollon uudelleenjärjestely hyvinvointialueille ei päde Ahvenanmaalla. Näin ollen Ahvenanmaan

maakunnassa ei ole yhtäkään hyvinvointialuetta. Ahvenanmaan maakunta ei myöskään kuulu mihinkään yhteistyöalueeseen.

Lisäksi esityksestä käy ilmi, että siinä ehdotetut valmiussuunnittelun luomisen säännökset eivät velvoita Ahvenanmaata, vaan – kuten covid-19-pandemiankin aikana – valtakunnan viranomaiset ja Ahvenanmaan maakunnan viranomaiset tekevät yhteistyötä tilannekuvan luomisessa ja valmiussuunnittelussa. Tässä yhteydessä maakunnan hallitus haluaa tuoda esiin, että lainmuutoksella ehdotettava uusi kansallinen varautumisen johtoelin ei koske Ahvenanmaata, koska valtakunta ei voi valtakunnan lainsäädännöllä määrätä velvollisuuksia ahvenanmaalaisille viranomaisille eikä ohjata niitä.

Kuten esityksessä todetaan, häiriötilanne voi olla niin poikkeuksellinen, että yhdellä alueella ei yksin ole riittäviä resursseja sen hoitamiseen. Tällainen laaja häiriötilanne voisi koskea ainoastaan Ahvenanmaata tai myös Ahvenanmaata, jolloin se vaikuttaisi myös valtakunnan hyvinvointialueisiin. Sen takia Ahvenanmaa voi sekä häiriötilanteissa että poikkeusoloissa tarvita valtakunnan apua. Maakunnan hallitus haluaa myös tuoda esiin, että tällaisen avunannon tulee tapahtua maakunnan hallituksen aloitteesta.

Maakunnan hallitus haluaa myös tuoda esiin sen, että maakunta on yksinomaan ruotsinkielinen itsehallintolain 36 §:n mukaisesti, ja että 38 §:n mukaan maakunnan viranomaisten ja valtion viranomaisten välillä vaihdettavat kirjoitukset ja muut asiakirjat on laadittava ruotsin kielellä. Näin ollen maakunnan hallitus toteaa, että Ahvenanmaa on yksinomaan ruotsinkielinen, ja että kaiken yhteydenpidon maakunnan viranomaisten kanssa on tapahduttava ruotsin kielellä.

Maakunnan hallituksen sosiaali- ja terveysministeriölle nyt käsiteltävänä olevasta esityksestä antamassa lausunnossa todettiin myös, että sosiaali- ja terveysministeriön tulisi yhdessä maakunnan hallituksen kanssa virkamiestasolla selvittää, millaista avunpyytämistä Ahvenanmaalle koskevan sääntelyn tulisi olla, ja miten valtakunta voi auttaa Ahvenanmaata sekä normaaliolojen että poikkeusolojen poikkeuksellisissa häiriötilanteissa. Voi olla, että tiettyjä osia tästä velvollisuutta avustaa Ahvenanmaata koskevasta sääntelystä, erityisesti hyvinvointialueiden osalta, tulisi ottaa nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen, kun Ahvenanmaan itsehallintolain 31 §:n avustamisvelvollisuus ei suoranaisesti koske hyvinvointialueita. Maakunnan hallitus on myös esittänyt tätä nyt käsiteltävänä olevasta esityksestä antamassaan lausunnossa.

Ministeri Arsim Zekaj

Osastopäällikkö Otto Ilmonen

TIEDOKSI Ahvenanmaan maakuntapäivät, Itsehallintopoliittinen lautakunta, info@lagtinget.ax
Kansanedustaja Mats Löfström, mats.lofstrom@eduskunta.fi
Sosiaali- ja terveysministeriö, kirjaamo.stm@gov.fi
Johan Ehn, Ahvenanmaan edustaja Helsingissä, johan.ehn@regeringen.ax

Ålands landskapsregering

Dokumentnamn	Brevnr
UTLÅTANDE	15 S1
Ärendenr	Datum
ÅLR 2025/2557	15.4.2025

Hänvisning
Er begäran om utlåtande inkommen 2.4.2025, RP 210/2024 rd

Kontaktperson
Otto Ilmonen, +358 (0)18 25000 (växel)
otto.ilmonen@regeringen.ax

Riksdagens social- och hälsovårdsutskott

FI-00102 PARLAMENTET

StV@eduskunta.fi

Ärende

Utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om ordnande av social- och hälsovård, RP 210/2024 rd.

Bakgrund

Landskapsregeringen har 2.4.2025 mottagit en begäran av rikets social- och hälsovårdsutskott om utlåtande av regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om ordnande av social- och hälsovård, RP 210/2024 rd.

I regeringens proposition föreslås ändringar i lagen om ordnande av social- och hälsovård till den del lagen gäller beredskap och förberedelser samt hantering av störningssituationer under normala förhållanden och under undantagsförhållanden.

Lagstiftningsbehörigheten

Regeringens proposition berör rättsområden som hör till både Ålands och rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt 18 § 1 punkten självstyrelselag (1991:71) för Åland hör landskapsregeringen och under denna lydande myndighet samt kommunernas förvaltning enligt 18 § 4 punkten till landskapets lagstiftningsbehörighet.

I förarbetena om självstyrelselagen (RP 73/1990 rd) konstateras om förberedelser inför undantagsförhållanden följande: ”Den lagstiftning som gäller beredskap inför undantagsförhållanden ankommer enligt förslaget såsom enligt den gällande lagen på rikets organ. Stadgandet avser dock att gälla endast egentlig undantagslagstiftning som på grund av exceptionella förhållanden kräver ingrepp i medborgarnas allmänna rättigheter eller en genomgripande reglering av näringslivet. Punkten omfattar t.ex. inte reglering av näringslivet vid produktionsstörningar under normala förhållanden.”.

Allmän ordning och säkerhet samt brand- och räddningsväsendet enligt 18 § 6 punkten hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Förutom beredskap inför undantagsförhållanden hör även tryggande av statens säkerhet, försvarsväsendet, gränsbevakningen samt sjöbevakningen och försvarstillstånd till rikets behörighet enligt 27 § 34 punkten samt befolkningsskyddet enligt 27 § 28 punkten.

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen har landskapet behörighet i fråga om hälso- och sjukvård, med de undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkterna. Till rikets behörighet hör 27 § 24 punkten, 29 punkten, administrativa ingrepp i den personliga friheten, smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning och rättsmedicinska undersökningar samt 30 punkten behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål.

Lagstiftningsbehörigheten för området socialvård tillkommer Åland enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen.

Landskapsregeringens yttrande

Av lagstiftningsbehörigheten framgår att Åland har lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet gällande hälso- och sjukvård samt socialvård och svarar för ledning och hantering av störningssituationer inom ramen för landskapets lagstiftningsbehörighet. Detta innebär att den offentliga hälso- och sjukvården i landskapet ordnas av landskapsmyndigheten Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), med grund i landskapslagen (2011:114) om hälso- och sjukvård. Socialvården ordnas av Ålands kommuner, med grund i landskapslagen (2020:12) om socialvård. Landskapslagen (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland, reglerar även socialvårdens organisering på Åland. Därtill tillämpas även speciallagstiftning på social- och hälsovårdsområdet. Riket däremot svarar för beredskapen inför undantagsförhållanden men kan inte lagstifta om skyldigheter för landskapsregeringen eller dess underlydande myndigheter.

Av lagförslaget föreslås att de tjänsteinnehavare i de välfärdsområden som är huvudmän för universitetssjukhus få ledningsansvar inom social- och hälsovården i samarbetsområdet eller nationellt, om det behövs med anledning av störningssituationens omfattning eller sakens brådskande natur. Till att börja med konstaterar landskapsregeringen att den omorganiseringen av social- och hälsovården som gjorts i riket till välfärdsområden inte gäller på Åland. Således finns inget välfärdsområde inom landskapet Åland. Landskapet Åland är inte heller del av något samarbetsområde.

Vidare framgår av propositionen att de bestämmelser om beredskapsplanering som föreslås inte är förpliktande för Åland, utan myndigheterna i riket och i landskapet Åland samarbetar, på samma sätt som under covid-19-pandemin, vid upprättande av lägesbilden och i fråga om beredskapsplaneringen. Landskapsregeringen vill i samband med detta framföra att det nya nationella ledningsorganet rörande beredskap som föreslås genom lagändringen inte omfattar Åland eftersom riket inte kan införa skyldigheter, genom rikslagstiftning, för åländska myndigheter eller styra åländska myndigheter.

En störningssituation kan som det konstateras i propositionen vara så exceptionell att en region inte ensamt har resurser att klara av att hantera den. En sådan omfattande störningssituation kan gälla endast Åland eller även Åland då andra välfärdsområden i riket är påverkade. Åland kan därför såväl när det gäller störningssituationer som under undantagsförhållanden vara i behov av bistånd från riket. Landskapsregeringen vill även lyfta fram att sådant bistånd ska vara på landskapsregeringens initiativ.

Landskapsregeringen vill även lyfta fram att enligt 36 § i självstyrelselagen är landskapet enspråkigt svenskt samt enligt 38 § i självstyrelselagen ska skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter avfattas på svenska. Således konstatera landskapsregeringen att Åland är enspråkigt svenskt och att all kommunikation med landskapets myndigheter ska ske på svenska.

Av landskapsregeringens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet för den nu aktuella propositionen framfördes även att social- och hälsovårdsministeriet tillsammans med landskapsregeringen på tjänstemannanivå borde utreda hur regleringen av en begäran om bistånd till Åland borde se ut och utreda hur riket kan bistå Åland vid exceptionella störningssituationer under normala förhållanden och under undantagsförhållanden. Det kan komma att visa sig att vissa delar av en dylik reglering rörande skyldigheten, speciellt för välfärdsområden, att bistå Åland borde medtas i den nu aktuella propositionen då skyldigheten att bistå i 31 § självstyrelselagen för Åland inte direkt omfattar välfärdsområden. Detta har landskapsregeringen också framfört i sitt utlåtande till nu aktuella proposition.

Minister Arsim Zekaj

Avdelningschef Otto Ilmonen

FÖR KÄNNEDOM

Ålands lagtings självstyrelsepolitiska nämnd, info@lagtinget.ax
Riksdagsledamot Mats Löfström, mats.lofstrom@riksdagen.fi
Social- och hälsovårdsministeriet, registratorskontoret.shm@gov.fi
Johan Ehn, Ålands representant i Helsingfors, johan.ehn@regeringen.ax